

Elmer István

Hosszú árnyék

(dráma)

A színpadi játék egy idős színészek számára fenntartott otthonban játszódik. Faragó Cecile és Kós Gábor már régebb óta itt él. Új lakó érkezik, az évtizedekkel korábban külföldre távozott Aradi Teri (Chataquela). Beköltözésekor elkíséri a lánya, Ester Friend. A „színészkedéssel”, humorral, iróniával kísért cselekmény során – „játsszuk el az életünket” – felfejlik a négy személynek egymáshoz fűződő, múltban elhallgatott sorsa – a megrendítő végkifejletig.

Szereplők:

Aradi Teri (Chataquela)

Faragó Cecile

Ester Friend

Kós Gábor

Első rész

1. kép

Kós: Jó reggelt, drága hölgyem. „Mely nyelv merne versenyezni véled.”

Faragó: Jaj, már megint kezdi! Hagyja abba ezeket a buta idézeteket. Kikérem magamnak, hogy összetévesszen a természettel... Bár... bár ki tudja?

Kós: Ez az, a csillogó hangja. Kicsit sem kopott meg az idők során.

Faragó (önironikusan): Ha a hangom nem is, de én magam bizony megkoptam...

Kós: Drágám, jegyezze meg: az angol szövet, bárha kopott, akkor is angol szövet.

Faragó: Jaj, istenem! Megint ez az ostoba udvarlás. Elkésett vele... mennyit is? Negyven vagy ötven évet? Mikor váltunk el?

Kós: Mármint, hogy mikor hagyott el engem?

Faragó: Maga nemcsak öregszik, hanem hülyül is. Ha jól emlékszem, éppen maga lépett le, maga színész... Élete legrosszabb szerepét játszotta.

Kós: Maga sem panaszkodhat. Pedig jó színésznő volt, de akkor ripacs. Most majd megmutatja! És durcásan, koszos cipőjével összeugrálta az ágyat, a kanapét, a foteleket. Mielőtt elmegy, még összepiszkítja a lakást. Mit számít az magának, hogy én meg ott maradok, összetörve...

Faragó: Még hogy összetörve! Alighogy kitettem a lábam, mert az a maga háza volt, ment a Dunára vízisízni. Egy lécen, közben ugráltatta dagadó bicepszét.

(Kós keresi magán a dagadó bicepszét, nem találja)

Faragó: Egyszerűen megutáltam, és azt akartam, hogy valami fájjon magának is... Mert maga élt, mindig tudott élni, én meg szenvedtem... *(szipog)*

Kós: Melyik darabból vette ezt a jelenetet? Az elhagyott nő, az árva, szerencsétlen, aki a férfiak áldozata lett. Közben tudja, mi az igazság? A drámairodalom nyolcvan százaléka arról szól, hogy Jancsi be akar bújni Juliska ágyába, és Juliska vagy őt engedi be, vagy valaki mást. Ne kezdje el az élveboncolást. És éppen a mai napon ne, amikor olyan depressziós vagyok, hogy még az öngyilkosságtól is elment a kedvem.

Faragó: Egyszer azért meg kellene beszélnünk, mit rontottunk el.

Kós: És éppen most, itt, a színészek öregotthonában? Amikor az orvosom legutóbb azt mondta, már ne is ide, hanem egyenesen a proszektúrára menjek.

Faragó: Mindig jön ezekkel a latin kifejezésekkel. Ettől olyan fellengzős... azt hiszi... meg hogy műveltnek tartják. Ezt még én is tudom. Az orvos férjemtől sok mindent megtanultam. Mármint a maga után következő férjemtől.

Kós: Akkor biztosan tudja azt is, mi a különbség a sebész, a belgyógyász és a kórboncnok között?

Faragó: Képzelje el, nem tudom. Már megint valami világrengető okosság.

Kós: A sebész semmit nem tud, de mindent meg tud csinálni. A belgyógyász mindent tud, de semmit nem tud megcsinálni. A kórboncnok meg mindent tud és mindent meg tud csinálni, csak mindig elkésik huszonnégy órát.

Faragó: Ha-ha-ha... milyen intelligens. A férjem az volt... no, nem maga, hanem maga után...

Kós: Persze, engem mindig lenézett... hányszor odavetette, amikor valami miatt megsértődött és utált: maga csak egy dunai hajós! Igenis, erős izmaim voltak, csak úgy ugrált a bicepszem. Idenézzen! – Lötyög... *(Lecsúszik a széken, álmodozik)*
Ó, micsoda idők voltak!

Faragó: És a nők ott csiviteltek a parton: ó, a művész úr, milyen fess a művész úr... Csak úgy duzzadt a gatyájában.

Kós: Kérem, ne legyen ilyen közönséges.

Faragó: Engem tart közönségesnek? Mindig cizelláltan beszéltem...

Kós *(közbevág)*: Mint most is...

Faragó *(tudomást sem vesz a közbevetésről)*: Mennyi szerep, mennyi gyönyörű szöveg... *(Júlia monológját mondja, Kóst Rómeónak tekintve)*

Az arcomon az éj álarca, látod,
Másképp leányos pír kendőzné arcom,
Azért, amit ma éjjel elkotyogtam.
Az illem – ó –, az illem azt kívánná,
Hogy viasszaszívjam, ámde félre illem!
Szeretsz-e? Majd így szólsz – tudom –: „szeretlek” –
S bízom szavadban, ámde mégsem esküdj,
Mert a szerelmeseknek hitszegésén
Jupiter is kacag. Ó, Romeo,
Valld meg nekem nyíltan: szeretsz-e, kedves

Kós: No, azért ne vigye túlzásba. Már csak a nevetségesség miatt sem.

Faragó: Igaza van, Rómeó. Rómeó?! Miket beszélek? Duna-parti Rómeó. Júlia ideje már vagy négyszer lejárt bennem. De a lelkem...

Kós: Ó, az az érzékeny művészelke! Ha tudni akarja, minden ellenkező híreszteléssel szemben nekem is van lelkem. Elhagyott...

Faragó: Mármint maga hagyott el... Tényleg, bevette a reggeli Cavintont?

Kós: Kompromisszumot ajánlok: elhagytuk egymást. Maga engem, én meg magát. Mit is felejtettem el az imént? Mit felejtettem el az imént, amiről azt mondtam, hogy nem jut az eszembe?

Faragó: Nem vagyok kárörvendő, de tudja maga, hogy a művész úrért rajongó csirkék ma mind öregasszonyok.

Kós: Legalább olyan öregek, mint maga, kedvesem. *(dekklamál)*

Ez volt ám az ember, ha kellett, a gáton,
Nem terem ma párja hetedhét országon;
Ha most feltámadna s eljöne közétek,
Minden dolgát szemfényvesztésnek hinnétek.
Hárman sem bírnátok súlyos buzogányát,

Faragó: Ah, micsoda fennkölt stíl!

Kós: Hagyjuk abba, kedves Cecile. Maga sem színész már, én sem vagyok színész, ülünk itt az idősothton társalgójában, maga özvegyen az egyik szobában, én elhagyatva *(korholva közbevág sajnálkozó hangjának)* maga által, egy másik szobában, és mire várunk? No, mire várunk?

Faragó: Nincs rá szó, nincs rá képzelet...

Kós: Elfáradtam. Hagyjuk abba ezt a színészkedést, a magázódást, mint valami rossz drámában.

Faragó: A te életed lehet, hogy rossz dráma, de az enyém... az enyém *(sírdogál)*... nem is tudom...

Kós: Csak ne sírj. A női sírásnál nincs álságosabb. A férfinak ereje van, a nőnek a sírás marad egyetlen fegyvere.

Faragó: Hol olvastad ezt az ócska szöveget?

Kós: Ócska? Még hogy ócska? Én magam találtam ki. És nagyon kérlek, legalább ma hagyj békén, amikor olyan depressziós vagyok, hogy még...

Faragó: Olyan depressziós vagyok, hogy még a fogamat is elfelejtettem betenni.

Kós: Húha! Hol hagytam a fogamat? Már rohanok is... *(föltápaszkodik, elcsoszog a szobája felé)*

2. kép

(Faragó Cecile egyedül marad, belép Ester Friend, zavartan körülnéz, majd rossz magyarsággal megszólal)

Ester: Jó napot kívánok... Hol lehet itt vizelni?

Faragó *(csodálkozva, megbotránkozva, mint aki nem hallja jól):* Mit, kérem?

Ester: Vizelni... Ide küldeni vizelni.

Faragó: Kérem szépen, itt nem vizelünk, itt sziesztázunk. Vízelésre a toalettet ajánlanám. Nálunk legalábbis így szokás.

Ester: Nem, nem toalett, hanem vizelni, mondani, itt valahol...

Faragó: Mindenesetre itt nem vizelünk. Ez a mi korunkban egyébként is kínos téma. Maga még fiatal ehhez.

Ester: Nem érteni. Én akarni vizelni!

Faragó: Mindjárt kimegyek, megnézem, mi van a bejáratnál kiírva: színészotthon vagy bolondokháza? Nem elég nekem, hogy a volt férjem is idekerült? Súlyos csapás, már a fogsorát is elfelejti betenni, a vízelésről nem is beszélve.

Ester: Nem érteni, csak annyit tudni: vizelni kell. Mama mondta, itt valahol tudok vizelni.

Faragó: Az isten szerelmére, hagyja már abba ezt az örökös vizelést, mert mindjárt magam is... Do you speak English?

Ester: Of course.

Faragó: Akkor magyarázza el nekem, mit szeretne itt csinálni. A vizelést felejtse el.

Ester *(megkönnyebbülve)*: Édesanyám beköltözik ebbe az otthonba, és én a gazdasági hivatalban szeretném elintézni ennek a pénzügyi részét.

Faragó: Ó, hát erről van szó! Nem vizelni akar, hanem fizetni!

Ester: Bocsánat, de én már nem Magyarországon születtem. Csak annyit tudok, amennyit anyukámtól ellestem. Odahaza mindig angolul beszéltünk, vagy amióta Dél-Amerikában éltünk, időnként spanyolul.

Faragó: A gazdasági hivatalt valóban ezen az emeleten találja. Két ajtóval odébb. Bocsásson meg, amiért az imént fölemeltem a hangomat. A nyelvi nehézségek...

Ester: Ha ugyanazon a nyelven beszélnek is az emberek, sokszor akkor sem értik meg egymást.

Faragó: Nekem mondja? Tudja, mennyi küzdelemmel járt, hogy a nézők megértsék a színpadon elmondott szavaimat?

Ester: Maga is színész?

Faragó: Színész vagyok... illetve voltam. Ó, hol vannak már azok az idők... amikor a pesti ifjúság magát fogta be a hintóba a lovak helyett, és úgy vittek haza.

(Belép Kós, már villogó fogsorral, az utolsó szavakat hallja)

Kós: Drágám, maga csak röpke százötven évet tévedett. Annyira azért nem öreg, hogy a tizenkilencedik századba képzelje magát.

Faragó *(önérzetesen Esterhez)*: A volt férjem. Legalább negyven éve, vagy még több, hogy elváltunk... természetesen én hagytam ott, mert kibírhatatlan alak.

Kós *(félre)*: Még hogy ő? A végén az idegeimre ment. Nem tudott különbséget tenni a színpad és a hentesüzlet között. Ott is csak a szerep. Drága mészáros úr! Magának van a legszebb farpofája, vagy mit tudom én, milyen húst akart venni.

És úgy adta elő, azzal a felcsukló hangjával, mint egy másodosztályú dizőz. Meguntam: élet helyett folyton csak a színészkedés.

Ester: Jó napot! Mit mond?

Faragó: Ne hallgasson rá. Öregember, beszél összevissza. Tudja, hogy van ilyen korban. Ó, demencia, miért nem hagytál el engem!... Na jöjjön, megmutatom, hová kell mennie.

(Kós egyedül marad.)

Kós: Végül is miért váltunk el? Ha valaki megkérdezné... tessék, kérdezzék meg... nem tudnék rá válaszolni. A megszokás, az iszonyatos megszokás... a bénító egyhangúság, az örökös egyformaság, a házaselet színtelen csendélete. Időnként azért élveztem a jeleneteit. Ha meg sok volt már, egyszer az eladó nem figyelt rá, erre a pult fölött lógó tábláról szólította meg: drága tőkehús úr!, és már az egész üzlet figyelt. Ilyenkor otthagytam. Nem sértődött meg, amikor hazajött, mint az első premier után, aggódva kérdezte: nem jól szerepeltem? De, kedvesem, másoknak biztosan örömet szerezte. Szerettem-e? Igen, szerettem. Korrekt módon szerettem. Ne nevéssenek ki ezért. Csak hát az a másik szerelem... annak a filmnek a forgatása közben megégetett és nem engedett. De ő eltűnt. A keleti vonzású táncosnő, Chataquela eltűnt, én meg égtem a hiánytól, és igyekeztem korrekt módon szeretni a feleségemet. Hibáztam? Lehet, hogy így gondolják, de nem követtem el bűnt, az az egy-két hónap nem engedte, hogy bűnné fajuljon bennünk az érzés. Mert ő is... ő is így akarta. Miért ment el? Nem tudom. Megcsaltam a feleségemet? Nem éreztem annak, mégis el akartam mondani neki, azután mindig elmaradt. Egészen a válásunkig. Később meg... később meg mi értelme lett volna? Jaj, mindjárt fölszakad bennem! Gyógyíts meg, zene!

(Bekapcsolja Astor Piazzolla Négy évszak Buenos Airesben című művéből a nyár tételt.)

Kós: Tangó... ritmus... szenvedély... élet!

(Közben belép Faragó, Ester társaságában)

Faragó (*a megkezdett beszélgetést folytatják*): Ez nagyon érdekes, kíváncsi vagyok rá.

Ester: Ez Piazzolla, Buenos Aires illata... (*Kóshoz*): Szereti ezt a zenét?

Kós: Elképzelem, milyen lehet a nyár Buenos Airesben.

Ester: Majdnem olyan, mint maguknál. És nemcsak az időjárás... Ahogy sétálok a pesti utcákon, mintha otthon lennék. Ugyanolyan stílusban épült házak, csak nálunk sokkal szélesebbek az utcák, sokkal nagyobb a tér.

Faragó: Amit elkezdett... Szóval az Egyesült Államokban született.

Kós (*igyekszik sármos férfinak mutatkozni*): Drága hölgyem, ha megengedi, én most visszavonulnék.

Faragó: No látja, ilyenek a színészek... ilyenek vagyunk mi, komédiázunk, még akkor is, amikor belül minden csupa fájdalom. Bohócok vagyunk, fehérre festett, széles szájú nevetéssel, közben a könny elmaszatozza arcunkon az álarcot, és ott maradunk csupaszon, és rettegünk attól, hogy ilyenek lássanak minket, hát mosolygunk... mosolygunk... és játszunk, játszunk...

Ester: Ismerem ezt... az édesanyám is néha... de mit is kérdezett? Igen, nem sokkal azután, sőt, nagyon is hamar, anyám alighogy férjhez ment apámhoz, megszülettem. Apám amerikai, orvoskongresszuson járt Magyarországon, akkor ismerkedtek meg.

Faragó: Minden színésznőnek orvos a férje? Miután elváltam, nem sokkal utána megkérte a kezemet egy fül-orr-gégész. Egészen nevetséges, de az elején attól féltem, hogy engem is meg fog ölni, mint szegény Bajor Gizit a férje.

Ester: Nem értem...

Faragó: Hogyan is érthetné? Ahhoz itt kellett volna élnie. Bármennyire összezsugorodik is a világ, mégiscsak a földhöz vagyunk kötve, amit át tudunk ölelni emlékekkel, érzésekkel.

Ester: De nem ölte meg a férje.

Faragó (*nevet*): Persze, hogy nem. Drága jó ember volt egész életében. Akiről beszélek, a régi idők híres színésznője volt, és professzor férje, senki nem tudja,

miért, félelmében a politikai viszonyok miatt, akkor szörnyű diktatúra dült az országban, vagy féltékenységében, hogy elszeretik tőle, vagy valami más miatt, nem tudom, de halálos injekciót adott be neki – és utána magát is megölte. Így azután senki nem szerethette el tőle. Örökre magához kötötte. Halálos szerelem... Ilyen lenne a halálos szerelem? Akkor engem ne szeressenek halálosan...

Ester: Szomorú história. Olyan európai. Errefelé ilyen tragikus történeteket hallok. Az öreg kontinens... Itt minden olyan öreg... Már ne haragudjon meg érte, úgy gondolom, az épületek, de az emberek emlékezete is mindig visszanyúlik a nagyon régi múltba. Amerika frissebben emlékezik... ha olykor emlékezik. Különös megfigyelés: maguknál az emberek egy döntés meghozatala előtt szeretnének biztosítékot kapni döntésük következményének helyességéről. Csakhogy ez lehetetlen. Amerikában is mérlegelnek az emberek, de miután döntenek, már nem tekintenek vissza, hanem belevetik magukat a jövőbe. Apám gyorsan döntött. Egy pillantás volt, mondta, rohamos nagy szerelembe estek anyámmal, apámnak azonban vissza kellett utaznia Amerikába. Mindjárt vitte volna magával anyut, de az útlevel, a vízum, tudja, milyen idők jártak errefelé... Amerikába se volt egyszerű bejutni. Mire sikerült mindent elintézni, és anyu leszállt New Yorkban, már nyolcadik hónapos várandós volt velem. Én nem lettem sem orvos, sem színésznő, építész vagyok.

Faragó: Miért, az édesanyja színésznő?

Ester: Volt... mindig azt mondja: színésznő voltam Magyarországon. És keserűen elhúzza a száját. Majd meglátja, ha ez szóba kerül. Próbálkozott az ottani magyarok között, színjátszókör meg hasonló, de nem találta a helyét. Inkább visszahúzódott, odahaza sokat olvasott, és én tudtam, ilyenkor a színpadon járt, visszaálmodta magát színésznőnek.

Faragó: Az édesanyja... hogy hívják az édesanyját?

Ester: Missis Friend.

Faragó (sűrgetve): A leánykori nevén, magyarul.

Ester: Aradi Teréz, de ő mindig úgy mondja: Aradi Teri. Mert így ismerték őt.

Faragó *(meglepetten, örömmel)*: A Teri! Ó, drága Teri. Hogy eltűntél! És most itt vagy... Itt fogsz velünk élni?!

Ester: Miután apám elhagyta őt, mert beleszeretett egy kínai nőbe, nem olyan régen volt, néhány évvel ezelőtt, talán tíz éve is már annak, hogy az ázsiai országba költözött, anyám egyre többször emlegette, hogy ide akar jönni... mármint haza. Fájt neki, persze, hogy fájt, amikor Bob egyfolytában azt hajtogatta, hogy az a nő mennyivel beleérzőbb, empatikusabb, az ázsiaiak különleges emberek, és az ő tudományos munkáját mellette tudja kibontakoztatni. Én meg... nem tudtam, őszintén szólva ma sem tudom, mit gondoljak róluk. Sérültek – mind a ketten. Azt akarom, hogy anyám békességet leljen, olyan helyen éljen öregségére – hogyan is mondta az előbb? –, ahol átöllelhet érzéseket, emlékeket.

Faragó: Egy évfolyammal járt fölöttem a főiskolán. Büszke volt és erőteljes, aki mindig őriz valami titkot, és ez megnemesíti. Ez megszabadította minden tartalmatlan kapcsolattól, azt mondhatom, elég volt önmagának, és boldogan viselte a titkát, még ha az a legboldogtalanabb titok is. Én meg a replikázó, mozgékony, cserfes vidám kislány voltam, a hajlékony, balettos múltú színésznő, akinek nem esett nehezére... *(be akar mutatni egy balettmozdulatot, nem sikerül)* ... no, ezt inkább hagyjuk.

Ester: Ismeri az édesanyámat? Milyen öröm. Nem lesz egyedül, mert ebben a korban már nehéz kialakítani új kapcsolatokat. Milyen színésznő volt, mert soha nem láttam színpadon?

Faragó: Szép...

Ester: Ezt tudom, de a lénye...

Faragó: Mintha mindig finom fátyol lengene körülötte. Hideg távolságtartás, őt nem lehet elérni, de akit közel enged magához, azt lelke belső köreiben őrzi. Nem tudom, ma is ilyen-e? Hiszen annyi idő telt el azóta.

Ester: Elérzékenyült. Mintha valahová vissza akarna találni. Csak nehogy csalódjon, mert amit remél, talán illúzió... illúzió...

3. kép

(Kós és Faragó a társalgóban)

Kós: Elment az „ámerikai” lány? *(bohóckodik)* Nálunk, Ámerikában előfordult, o, yes, hogy egy nő... egy nő!... gyereket szült, ó, yes”

Faragó: Hagyd abba ezt az idétlenséget! Mogorva vagy. Most ébredtél?

Kós: Elszundítottam.

Faragó: És bal lábbal keltél fel.

Kós: Nem is eggyel, hanem két ballábbal. Vagy lehet, hogy hárommal.

Faragó: Már régen sem szerettem, amikor ilyen voltál. A világtól megsértett hős. Az erős férfi, aki ugrik, lovagol, úszik, sível a vízen a parton álmélkodó közönségnek, és nem engedi, hogy kaszkadőr helyettesítse a veszélyes filmjelenetekben.

Kós: Csak annyit kérdeztem, hogy elment-e az a lány.

Faragó: Miért foglalkozol vele? Egyébként igen rokonszenves teremtség. Mindjárt érkezik az anyjával... Gábor, valami bánt?

Kós: Nem tudom. Talán az ébredés az oka. Túlaludtam magam. Kedvetlenség gyötör.

Faragó: Tudom, mi bánt... sejtem. Annyi idő után majdnem úgy élünk itt, mint egy megrokkant házaspár, elvégre az együtt töltött évek nem mennek ki a mosásban.

Kós: Az idő mosásában. Hát éppen ez az! Megöregedtem. Mostanában egyre többször megérint ennek a szele.

Faragó: Nekem mondd? Reggel belepillantok a tükörbe, és azt kérdezem: ki vagy te? Kócos hajjal, gyűrött arccal. Eleinte azzal hitegettem magam, a világítás... rossz a világítás... de nem, Gábor, ez a valóság. Ez a mi valóságunk. És ha valami bölcsességet tulajdoníthatok magamnak, hát ennyi: meg kell békélni az idővel.

Kós: Cecile, nekem nem sikerül. Pedig szeretném, olykor úgy érzem, igen, tudomásul veszem, azután egy hirtelen hatás vagy hangulat, és máris a rettentő hiány. Hiány... hiány... elveszett vagyok, szeretnék belekapaszkodni valamibe, és nincs semmi. Ami régen meg sem érintett, most... Nevetséges, amit mondani akarok... hagyjuk... Valamiben még reménykedem... És amikor úgy érzem, elvesztem, idétlenül komédiázni kezdek. Mint az előbb, amikor kifiguráztam azt a lányt.

Faragó: Féltettek tőled. Az izmos testű Don Juan. Akinek minden leány közönséges leány, minden szerelmi kaland hétköznapi történet.

Kós: Ki mondta ezt a butaságot?

Faragó: Talán Kierkegaard-nál olvastam.

Kós: Kell neked filozófusokat olvasni. Akkor ő is téved. A színész az életet olvassa, az eleven, lüktető életet. Még hogy Don Juan? Istenem, ki tudhat róla bármit is? Még hogy én Don Juan! Gyöngé ember vagyok, igen, ennyiben Don Juan. Mert gyöngé volt, ezért rohant egyik nőtől a másikig. Szinte eszelős megszállottsággal, hogy majd a következőnél megtalálja...

Faragó: A szerelmet?

Kós: Nem is tudom, minek nevezzem. Szerelem...? Azt nem találta meg. Az mindig elfolyt, mint a víz a tenyérből. Azt hiszi, hogy végre megtalálta, a markába szorítja, de amikor kinyitja, nem talál semmit. Amikor úgy érzed, Cecile, amikor úgy érzed, hogy nincs tovább. Mindegyik kapcsolatába beleveti magát, odadobja a lényét, itt vagyok, ez vagyok, ennyi vagyok... azután egyszer csak növekedni kezd benne a hiány, valami rettentően kínzó üresség; szereti a másikat, de haragszik is rá, a végén már gyűlöli, és azt kérdi magától: miért nem tudod betölteni a vágyamat?

(Csönd.)

Faragó: Ezért kínlódtál mellettem is? Ennyi idő kellett, hogy megértsem? A mi kapcsolatunk nem rólam és rólad szólt, nem kettőnkéről, hanem rólad. Kierkegaard-nak ezért van igaza: Don Juan önző. Csak magára gondol. A másik

kellék mellette. Szükséges kellék. Ez voltam neked, és a többi nő is. Sajnálalak érte. Hiába akartam, nem tudtalak megváltani.

Kós: Megváltani? Az ember nem arra született, hogy megváltsa a másik embert. A megváltást másutt kell keresni.

Faragó: Hiába szerettelek, nem ért el a szeretetem, mert nem tudtál szeretni. Sajnálalak, Gábor, sajnálalak. Fogyatékos ember vagy... szeretetfogyatékos. Szerettelek... és azt szeretném, hogy egyszer, legalább egyszer az életben érezd, hogy szeretsz valakit. Úgy, ahogyan kell, igazán. Nem a magad önzését keresve a másokban.

Kós: Elpusztulok... Belepusztulok. Butaság... az a lány, miért jött ide az a lány? A vén, hülye öregembert kibillenteni... Cecile, drága Cecile, keress nekem valamilyen zenét, tudod, amelyet szeretek...

Faragó: Amit ilyenkor szerettél hallgatni. Amikor valami szaggatta a lelkedet, és jólesett neked az önkínzás.

(Szól a blues)

Kós: Valahogy ki kell mászni a gödörből... Te nagyon jól tudod, mikor volt szükségem mindig az idétlen humorra. Buta pótcselekvés. De mégis: gyöngé kapaszkodó. Te mindent tudsz rólam.

Faragó: Ó, drágaságom, csak nem most akar nekem udvarolni?

Kós: A kismalac beleesik a gödörbe. Arra megy a nyulacska. A kismalac felszól neki: nyulacska, segíts kimásznom ebből a gödörből. Várj, mondja a nyulacska, mindjárt hozok egy létrát. Mire a kismalac toporzékol: nem várok!

Faragó: Először azt hittem, csak nekem szól a „zseniális” aforizmád, de később rájöttem, minden szeretődnek: – Egy nő soha nem tudja, mit akar, de azt minden körülmények között végrehajtja. – Akár meg is sértődhettem volna.

Kós: Nem én találtam ki, Tibor barátom, a drága költő mondogatta. És még azt is: – Gondold el, minden feleségem nő volt, minden gyermekem nő, és még az unokáim is. Huszonegy nővel élek. El tudod ezt képzelni?!

Faragó: Ne gondold, hogy nekem könnyű volt melletted. Meg tudod magyarázni, miért nem született gyermekünk? Pedig mindketten egészségesek voltunk, fiatalok... és szépek is... igen, ettől nekem is bőghetnékem támad, ne hidd, hogy csak te kínlódsz!

Kós: Nem tudom, miért nem. Talán a sors akarta így?... Ugyan már, butaság, mi az, hogy sors? Töltelekszó, blöff, semmitmondás... Talán Isten, ha tudnám... ha tudnám hinni...

(Szól a blues, Faragó is szenved)

Faragó: Össze kell szednünk magunkat. Nemsokára érkezik Eszter az anyjával. El kellene játszanunk az életünket, hogy valamit megértsünk belőle.

Kós *(kezd magához térni, ismétli):* ...hogyan valamit megértsünk belőle. Itt ülünk a színészotthonban; öregotthon, miért nem merik ezt kiírni, rágjuk az időt, nyammogunk fölötte a protézisünkkel, mint amikor sárgaborsó főzeléket adnak ebédre, és ahogy a főzeléknek, az időnek sem érezzük az ízét. Igen, játszunk el az életünket, hiszen azért vagyunk.

Faragó: Színészek vagyunk! Nekünk az idő íze kell, az érzések íze... Malacka kimászik a gödörből!

Kós *(nevet, a keserűség és a felszabadultság határán):* Ez jó, nagyon jó. Most megerősokoljuk az időt. Nem hagyjuk magunkat. Eljátsszuk az életünket.

Faragó: Csak ne úgy, mint a balek kártyások. Hogy mindent elveszítsünk.

Kós: Nem, talán életünk legjobb alakítását adhatjuk elő. Neked sem ajánlanak már sehol szerepet, nekem sem ajánlanak már sehol szerepet...

Faragó: ... az új lakónak sem ajánlanak már sehol szerepet...

Kós: Ez éppen elég ahhoz, hogy alakítsunk egy társulatot.

(Belép Ester)

Faragó: És az édesanyja?

Ester: Azonnal jön, csak megigazítja a toalettjét. Tudják, vagy nem tudom, tudják-e, mindig nagyon adott magára. Szerettem volna olyan szép lenni, mint ő. Hasonlítani rá. Ugye, mesélnek majd az itteni életéről nekem? Semmit nem

mondott erről, csak elképzelem, valami boldog tengert képzelek el, ami Amerikában hiányzott neki. Mert örökké kimondatlan hiányt éreztem a lelkében. Még akkor is, amikor mosolyogni láttam... olykor.

(Belép Aradi Teri)

Aradi: Jó napot... szervusztok... vagy nem is tudom, hogyan illik köszönni.

Kós *(megdöbbenve, megrendülten)*: Chataquela.

4. kép

(Aradi és Kós egyedül marad, megkezdett beszélgetésük folytatódik)

Aradi: Miért bántasz?

Kós: Bántani? Ugyan miért bántanálak? Még föl sem fogtam, hogy veled beszélek.

Aradi: Ma sem bocsátottál még meg?

Kós: Ötven év! Vagy több is.

Aradi: Igen, több. Ez az ötvenkettedik év.

Kós: Úgy hangzik, mint a huszonhatodik év. Emlékszel Szabó Lőrinc szonettjeire a huszonhatodik évből. Amikor már a szerelme nélkül kellett élnie. Úgy hangzott ez az ötvenkettedik esztendő, mint az ő huszonhatodik éve.

Mindenütt ott vagy, ahol valaha

tudtalak, láttalak, szerettelek:

út, orom, erdő veled integet,

falu és város, nappal s éjszaka

folyton idéz, őszi hegy s tél hava,

vízpart s vonatfütty, s minden ott remeg

az első vágy s a tartó örület

huszonöt kigyúlt tavasza, nyara.

Mindenütt megvagy: mint virágözön

borítod életemet, friss öröm,

frisztó ifjúságom, gyönyöröm:
minden mindenütt veled ostromol,
de mindig feljajdul a halk sikoly:
e sok Mindenütt mindenütt Sehöl!

Aradi: Csakhogy mi élünk.

Kós: Legalábbis azt hisszük még.

Aradi (kacag): Ó, ez a kellemes kételkedés és dekadencia. Csakhogy annak idején még frivol módon üzted.

Kós: Megöregedtem. Talán azt is mondhatnám...

Aradi: Zavarban vagy...

Kós: Csodálkozol? Az ötvenkettedik esztendőben egyszer csak belépsz, minden előzmény nélkül belépsz az ajtón, és a te hangodat hallom. Azonnal megismertelek, a hangodat, bár elveszett a fénye, olyan, mint egy matt borítású nemes könyv. De azért szép... Csalódtál, vagy elmenekültél? Mindenesetre eltűntél, csak a hír maradt, hogy a tengerentúlra költöztél.

Aradi: Az Egyesült Államokba, később a férjem miatt Argentínába költöztünk.

Kós: Tehát fordítva éltünk.

Aradi: Hogy érted?

Aradi: Te délen, én északon. Amikor ott nyár van, itt tél. Minden az ellenkezője. Mintha az ember az ellentétekre fogékonyabb lenne, mint a harmóniára.

Aradi: Az ellentét nem zárja ki az összhangot. Éppen ez adja meg az egyensúlyt. De én itt vagyok. Mostantól kezdve én is idejutottam. A színészotthonba... öregotthonba. Én akartam. Nem tudtam, mi vár rám. Eszembe nem jutott, hogy téged is itt találjak. *(kínlódván mondja, mint aki nem hiszi a saját szavait)* Annyi idő után már minden parázs hideg hamu.

Kós (némán tiltakozik)

Aradi: Ugyan már. Mindenre fölkészültem.

Kós: Fáradt vagyok.

Aradi: Nem kell elbújni az érzéseid elől. Emlékszem, amikor meguntál valamit, mert te az unalom szerint ítélted meg a világot, valami ilyesmit mondtál: „ugyan már, fáradt vagyok”, és legyintettél. Előbb leintettél egy zenekart; olyan mozdulatot tettél, mintha vezényelnél, majd elhessentetted a rossz szellemeket, mindent leráztál magadról.

Kós: Így emlékszel rám? Az átkozott emlékezet! Nem ez lenne az emberre mért legnagyobb büntetés? Mert ha a tudatunk csak a mostani pillanatot fogná föl, semmi mást, se a múltba, se jövőbe nem lenne képes emlékezni – mert a jövőbe is emlékezünk. A múlt a betelt, a jövő a várt emlékezet. Megszabadulva az emlékezés kínjától, talán sokkal boldogabbak lennénk. Vagy akkor nem ismernénk a boldogságot, nem lenne szükségünk erre a tudásra, lennénk, egyszerűen csak lennénk, minden hiányérzet nélkül. Mert hiába szép az emlék, akkor is hiány... Mi már csak ilyennek teremtettünk: hiánnyal élőknek. Sosem teljesedik be, hiába akarnánk, nincs megelégedettség.

Aradi: Menekülsz – előlem? Nem, magad elől. Akár ki is kérhetném magamnak.

Kós: Én már legfőljebb csak a sörömet kérhetem ki...

Aradi: Ó, a szokásos flegma nagyvonalúság. Annyi humorod van, mint Dosztojevszkijnek. Brutális vagy. Sértő... Rossz élményeid lehettek.

Kós: Én pedig utálok ezt a hideg, távolságtartó hangnemet: „rossz élményeid lehettek”. Nekem nincsenek élményeim, ha arra gondolsz, nekem nincs múltam. Steril vagy, mint egy kimosott ruhadarab. Mintha nem lenne benned élet, mintha nem lenne meleg a tested, csak a hangod élne. Mutasd... mutasd a kezed!

(Mozdul érte, de nem éri el.)

Aradi: Hazajöttem meghalni.

Kós *(megdöbben, sokáig szóhoz sem jut):* Mindannyian azért vagyunk itt. Már születésünk óta efelé gyalogolunk. Ki lassabban, ki gyorsabban. De a színésznek sokkal közelebbi a viszonya hozzá. Istenem, hányszor halunk meg a színpadon, mire végül odaítélik a Kossuth-díjat.

Aradi: Elég öreg vagy már, és még mindig nem érted? ... Ha tudom, hogy itt élsz, talán... talán megijedek... nem is vállalom. De nekem már nincs sok lehetőségem.

Kós: Nem, nem, ne mondd ezt! Éppen arról beszéltünk Cecile-lel az előbb, hogy színházat csinálunk.

Aradi: Színházat, itt?

Kós: Hiszen mi vagyunk a színház! Egyikünket se hívják már sehová, ez éppen elég, hogy alapítsunk egy társulatot.

Aradi: Mindenki önmaga legjobb diagnosztája. A férjem beleszeretett abba a keleti nőbe.

Kós: De hiszen ott voltál neki keleti nőnek te, Chataquela.

Aradi: Ha így gondolod... Ha így gondolod, tévedsz. Én nem neki voltam Chataquela. Ő egy távoli ország, talán elég dekoratívnak tetsző fiatal nőjét ismerte meg bennem. Színésznő voltam, semmit nem jelentett neki. Ettől függetlenül ne gondold, hogy rossz ember. Nem, nagyon is... Csak egy másik világ – ahogyan mondani szokták. Mire kiértem Amerikába, megszületett a lányom. Talán furcsán hangzik, de még innen vittem magamban őt. És meghalt a színésznő.

Kós: Soha nincs későn. Amíg van színház, sosincs későn. Ha csak helyzetgyakorlatot adunk elő...

Aradi: Kinek? Magunknak?

Kós: A színésztöbbség többi lakójának. Látod, itt vannak. „Színház az egész világ, / És színész benne minden férfi és nő...”

Aradi *(folytatja és egyre inkább visszatér a színésznő):* „Fellép és lelép: s mindenkit sok szerep vár. / Életében, melynek hét felvonása / A hét kor. Első a kisdéd, aki / Dajkája karján öklendezik és sír. / Aztán jön a pityergő, hajnalarcú, / Táskás nebuló: csigamódra és / Kelletlen mászik iskolába. Mint a / Kemence, sóhajt a szerelmes, és / Bús dalt zeng kedvese szemöldökéről. / Jön a párduc-szakállú katona: / Cifra szitkok, kényes becsület és / Robbanó düh: a buborék hírért / Ágyúk torkába bú. És jön a bíró: / Kappanon hízott, kerek potroh és / Szigorú szem és jól ápolt szakáll: / Bölcseket mond, lapos közhelyeket, / S így

játssza szerepét. A hatodik kor / Papucsos és cingár figura lesz: / Orrán ókula, az övében erszény, / Aszott combjain tágan lötyög a / Jól ápolt ficsúr-nadrág; férfihangja / Gyerekessé kezd visszavékonyodni, / Sípól, füttyül. A végső jelenet, / Mely e fura s gazdag mesét lezárja, / Megint gyermekség, teljes feledés, / Se fog, se szem, se íny tönkremenés!”

Kós (*ámulva hallgatja, tapsol*): Feltámadtál. Nem halunk meg. A halál csak játék... Nem emlékezhetsz erre, azután történt, hogy itt hagytál.

Aradi: Én nem téged hagytalak itt.

Kós (*elengedi az iménti mondatot*): Temették az egyik ismert színészt. Akkor már messze voltál. Az én emlékeim nem a te emlékeid.

Aradi: Olyan biztos vagy ebben?

Kós: De hát elmentél!

Aradi: Én nem téged hagytalak itt.

Kós (*ingerült a megismételt mondat miatt, eltereli a pillanatot*): A Farkasréti temetőben megjelent a művészeti élet „számos ismert alakja”, ahogyan a televízió híradóban említette a bemondó. A temetési szertartás megkezdése előtt a színházi titkár rendkívül izgatottan szaladgált a nagyhírű emberek között, fontoskodva rendezgetett, „művész úr, kérem, ha lenne szíves oda állni, művésznő, kérem, az ön helye talán itt lenne”, mire Lajos, a mélyen dörgő, basszus hangú színész megelégette, s olyan hangerővel, hogy a koporsóig hallatszott, megrezegtette a hangját: „Mit ugrál annyit, titkár úr, nem maga a halott!”

5. kép

(Ester és Kós, később belép Faragó)

Ester: Bocsánat, csak benéztem. Az édesanyám azt mondja, jól érzi magát itt. Még azt is mondta, sok időt tölt a társaságukban, megértem, elvégre a régi idők... Ugyanaz a korosztály.

Kós: És ugyanaz a színház.

Ester: Együtt is felléptek?

Kós: Faragó művésznővel nem is egy darabban. Az édesanyja akkor végzett a főiskolán, és még mielőtt ráoszthattak volna valamilyen komolyabb szerepet, a filmgyár kikérte. Egy híres, tizenkilencedik századi magyar író regényét filmesítették meg. Én egy buta, csábító ficsúrt alakítottam, az édesanyja meg egy titokzatos keleti táncosnőt.

Ester: Tudom, Jókai Mór *Egy magyar nábob*.

Kós (*csodálkozik*): Honnan tudja?

Ester: Édesanyám sokat mesélt erről. A forgatásról. És elolvastatta velem a regényt, valahogy azt akarta, hogy beleéljem magam abba a világba. Nem is elolvastatta, hiszen annyira nem értek magyarul, hanem ő olvasta fel, mindennap egy kis részletet. Hosszú ideig tartott, láttam rajta, mennyire élvezi. Apa meg (*meghökkenve elmosolyodik*), legalábbis úgy láttam, bosszús ezért. Nem is bosszús, hanem inkább féltékeny. Féltékeny volt arra, amit nem értett. A végén már haragudott anyára. Olyanok voltak számára a felolvasásos esték, mint egy feltörhetetlen dió. Kívül maradt, ilyenkor idegennek érezte magát. Sajnáltam ezért, próbáltam vigasztalni, magyaráztam, hogy anyának ez volt az élete. Bármilyen rövid színészi pálya is, mégis sokat jelent számára. Apa megsimogatott, kedvesen, mintha csak biztatni akarna, de tekintetén láttam valami szomorúságot. Sokat köszönhetek neki.

Kós: Megértem, hogy becsülte az édesapját. Mindent megteremtett a családjáért. Biztonságot nyújtott, kényelmet, lehetőséget a lányának. A legjobb egyetemre járt. És amikor maga felnőtt, elment. Bocsásson meg neki ezért. Ezért a... férfibűnért.

Ester: Nekem nem a megbocsájtás vagy az elítélés a dolgom. Tisztelem őt, és elfogadom, ha így kellett lennie. Nem, nem kellett... egyszerűen így történt. Arra biztatott, legyek építész, tervezek otthonokat, bensőséges, meleg otthonokat, ne a formalista építészetet kövessem. Az épületek tükrözik az adott kor emberképét. Nézzen körül: sematikus, vasbeton és üvegtornyok. Arctalanok. Én nem, mást

akarak. Hogy lássék az ember, őt mutassák meg az épületek, találjon bennük otthont.

Kós: Akkor hasonlít a színészekre. Mi sem szeretnénk mást, mint megmutatni az embert. Ha kell, csupaszon, ha kell, a bűnével... és a jóságával. Csakhogy ez a szerep a legnehezebb. Figyelje meg, a negatív hősök mennyivel izgalmasabbak, gazdagabb játékkal megeleveníthetők, a rossznak sokféle színét mutatják fel – a jó ember... ő egyszerűen csak jó. Szinte gyámoltalannak tartják a színes játékú gonosz szereplő mellett. Az édesanyja abban a szerepben a jót jelenítette meg. Nem eljátszotta a jót – azt nem lehet –, hanem akármennyire közhelyesen hangzik is, önmagát adta. Ebben állt a varázsa... Látta a filmet?

Ester: Nem, hogyan is...

Kós: Ha érdekli, ne is említse az édesanyjának, megszerzem, és a laptopomon megnézheti. *(Kissé szorongva-reménykedve kérdezi)* Gondolom, még marad Magyarországon?

Ester: Igen, egy ideig. Nem akarom a környezetváltozás után hirtelen magára hagyni. Megvárom, amíg beleszokik ebbe az életbe.

(Belép Faragó, Esterhez)

Faragó: Drágám, nem is tudod, mekkora öröm az édesanyáddal találkozni. Annyi mindent mesélt, nem állt közénk az eltelt idő. A színházi pletykák... de azokból *(komolykodó megvetéssel néz Kósra)* ez a vénember is tudna egyet s mást mondani.

Kós *(felélénkül)*: Egy alkalommal néhány kollégámmal fölmentünk a mindenható igazgatóhoz, hogy gázsiemelést kérjünk. Sok volt a beugrás, a vidéki szereplés. Gazda Tamás – így hívták a rettegett igazgatót – végighallgatta a kéréseinket, úgy hangzottak, mint Tiborc panasza a *Bánk bán*ban, majd tágra nyílt, drámai szemekkel (karakterszínésznek nem volt utolsó!), közben már majdnem sírt, ránézett az egyik kollégámra, drága öreg barátomra: Kuttyukám, mert mindenki csak így hívta, éppen most kértek gázsit, amikor Beloianisz elvtársat bíróság elé állították?

Ester: Jó lenne mindent értenem.

Kós: Kutyu Piszte Matyit játszotta a Rózsa Sándor televíziós filmsorozatban. Már a hetedik részt vetítették, amikor lement a henteshez. „Művész úr, magával mi lesz a végén? – Engem majd felakasztanak a perzekutorok. – A hentes éppen lecsapott a karajra a húsvágó bárdal. – Na lássa, azzal kellett volna kezdeni.”
(*Esterhez*) Nem untatom?

Faragó: Mondjad csak, én már betéve ismerem ezeket a történeteket.

Kós: Drága Zengő Feritől kérdeztem egy alkalommal, aki páncéltörő gépágyús volt a háborúban – no nem az oroszok oldalán: – Hogyan tudtál ilyen családi előélettel megmaradni a magyar életben? Azt válaszolta, a színház üzemigazgatója „felvilágosította” az önéletrajz írásával kapcsolatban: „Az áll itt, hogy az apád alispán volt. Ez nem helyes. A jövőben legyen bányász! Világos?! Akkor nem fognak szaglászni utánad. Nem szeretik a bányászok izzadságszagát.” Zengő meg visszakérdezett: én hogyan úsztam meg addig? Hogyan, hogyan? Minden erőmet összeszedtem, hogy hülyének nézzenek. Erre Feri csak annyit mondott: Gratulálok, sikerült...

Ester: Bocsánat, de most mennem kell. Nem zavarok, ha legközelebb is benézek?

Kós: Ó, drága, hogyan is zavarna! Magától kivirágzik az ablakban a muskátli.

(*Ester zavart mosollyal kimegy*)

Faragó: Ez azért nem volt valami nagy alakítás. És így akarsz te színházat játszani? Hogy ilyen olcsó, csiricsaré bonmot-val udvarolsz a szeretőd lányának?

Kós (*dadogva, értetlenül*)

Faragó: Akkoriban csak sejtettem. Aztán elhessegettem a gondolatot. Amikor hazajöttél néhány heti forgatás után, más voltál. De aztán éltünk, vagy inkább eléltünk egymás mellett. Teri véletlenül elszólta magát tegnap. Vagy inkább tudatos volt részéről? Meg akart szabadulni ettől a tehertől? Elvégre ma már nincs tétje. Hiszen évtizedekkel ezelőtt elváltunk. De tudod, a régi bűnöknek hosszú az árnyékuk.

Második rész

6. kép

(Aradi egyedül a társalgóban, elmerengve.)

Aradi: „Az emberélet útjának felén...” Felén? Túljutottam már azon... és ahogyan visszatekintek, nem tudom, történt-e valami az életemben, vagy csak elfolyt az idő? Elfolyt, mint Salvador Dalí képén az órák? Elfolyt idő, kezemen az öregségi foltok... Meg az arcomon? Az egyik reggel erre ébredtem, amikor belenéztem a tükörbe: már megint eggyel több.

Faragó (érkezik): Hallottam, Dantét idézted.

Aradi: Igen, a híres mondat első fele... de az egyik mai költő így folytatja: „... egy nagy, sötétlő erdő jutott belém, a közelgő halálnak tudata”. Lehet, hogy nem pontosan idéztem, de az én fülemben így maradt meg.

Faragó: Ezzel úgysem tudunk mit kezdeni. A halál része ugyan az ember életének, de túl van azon. És éppen azért, mert része, miközben semmi köze hozzá, nem tudunk mit kezdeni vele... Nézd, kisütött a nap. A nyirkos, szürke idő agyoncsapja a hangulatot. Meglásd, jól fogod érezni magad itt.

Aradi: Persze, biztos vagyok benne. Már most úgy érzem, mintha...

Faragó: ... mintha?...

Aradi: Mintha... Nem is tudom, igazad van. Végre kisütött a nap. Érzékeny vagyok az időjárásra, a hangulatváltozásra. Talán azért... butaság. Délután bejön a lányom, lemegyünk a kertbe, esetleg átsétálunk a parkba, egészen az egyetemig. Mi minden megváltozott. Néztem a fiatalok arcát az utcán, és arra gondoltam, ők már semmit nem tudnak arról, amit mi... ami a mi életünk volt. Ó, Cecile... szeretek élni, de néha annyira nehéz. Amikor olyan a hangulatom, üvöltök magamban: nem akarom itt hagyni!

Faragó: De legalább nem gyűlöljük egymást.

Aradi: Te gyűlölhetsz engem, amiért elszerettem a férjedet. Milyen borzalmasan hangzik – és így hamis is.

Faragó: Akkoriban csak rossz érzés kerített hatalmába, hiszen nem tudhattam biztosan... most meg? Talán jobb, hogy tisztázódott. Nincs versengés, nincs féltékenység.

Aradi: Annak idején pedig... az újságok és a pletykák a két fiatal színésznő versengéséről szóltak. Melyikünk a primadonna?

Faragó: Butaság... Én soha nem gondoltam erre. Más alkatok vagyunk, más szerepekre születtünk.

Aradi: Más szerepekre, de vajon a szerepekben meg tudjuk-e őrizni, meg tudjuk-e mutatni a jóságot... és a szépséget? Mert csak az a szép, ami jó. Szeretni... őszintén, önzetlenül. Ez a színészi mesterség.

Faragó: És az életmesterség. Ha az egyik hamis, a másik színpadon is hamis a szerep. Színpad... élet... életszínpad. És hol a határ?

Aradi: Ma már nem játszunk szerepet... *(felnevet)* Kinőttünk belőle, most már nem hazudhatunk.

Faragó: Mennyi alakítás várt volna rád. De te...

Aradi: Elmenekültem... Ugye, ezt akartad mondani?

Faragó: Nem értettem. Mások sem értették. Vagy elintézték annyival: elvitte a gazdag amerikai orvos, és Teri nem tudott ellenállni. Irigyeltek téged. ... Gábor elől menekültél el?

Aradi: Menekülés? ... Ez a szó kísért még ma is? ... Fájt itt hagynom... Gábort, mindent. Amikor utoljára találkoztunk, ő nem tudta, hogy soha többé nem látjuk egymást – persze akkor még elképzelhetetlen volt, hogy most, ilyen körülmények között újra... –, és úgy tenni, mintha semmi nem változna, mintha minden menne tovább. Nehogy azt gondold, hogy csak most, utólagos vallomásként mondom, de tisztázni akartam veled. Elvégre...

Faragó: Elvégre?

Aradi: Egy kihűlt kapcsolatot láttam. Ellenkező esetben véget ér a filmforgatásnak, anélkül, hogy... Gábor észrevett volna. Arra gondoltam, ha valóban válni akar ... nem, nem, ha valóban mi tartozunk össze, én beszélek majd veled, nem hagyom rá a kínos jelenetet. Tudtam, hogy mi nem tépjük egymás haját, ha fáj neked, akkor sem.

Faragó: Talán túlságosan hamar rutinszerűvé vált a házasságunk.

Aradi: Akkor, az utolsó találkozásunkkor, amikor már tudtam, hogy elmegyek, megnémultam. Később azt mondta az orvos, letapadtak a hangszálaim. Az izgalom lehetett az oka. Mert nekem is fáj. Mégis meg kellett tennem.

Faragó: *(valamit mondani akar)*

Aradi: Nem, te ezt nem értheted. Az egymásra találások és a szakítások az életben. Megírtam... egy novellában, hogy ne örüljek bele. *(Előveszi a naplóját, kinyitja, odanyújtja. Faragó olvasni kezdi a novellát.)*

Faragó: Hazatérés

Minden lépése földbe süpped. Mintha a nyom örökre ott akarna maradni. Arccsontja és bordacsontja hús nélkül, keményen ugrik előre. Elnyűtt bakancs a lábán, cukorspárga a derékszíj, elvékonyodott pufajka a nagykabát. A borosták szétkarmolják az állát. Szürke gödör a szeme. Csak a legmélyén villan meg valami fény. Lógó keze ökölben. Lépked az istenadta. Minden lépése földbe süpped.

Nem néz körül. Házak, kertek, kerítések. Nem kérdezi a szembejövőt. Csak megy. Katonazsák a hátán. Nem néz, nem kérdez. Egyre csak megy az ökölkéz, a szuvasodástól elrohadt fog, a bakancs, a spárga, a hústól lezabált arccsont és borda. És a katonazsák.

Még tesz néhány lépést. A kerítés rácsaira szorítja a kezét. A rozsdá jelölöli a tenyerét. A kertben kislány szalad. Eldobja a labdát. – Dobd vissza, kiáltja, majd utánaszalad, visszafordul, és odagurítja a labdát, ahol az előbb állt. – Ezt fogd meg! – nagyoskodik, s megint szalad a labda után. De nincs ott senki. A labda odaszáll, a rozsdás kerítés mellé. Éppen a bakancsos előtt pottyán le, a kerítés belső oldalán. A kislány odaszalad, diadalmasan fölkapja.

Fölnéz. A kerítés túloldalán ott az arc.

„Kinek rúgtad a labdát?” – kérdi.

A kislány riadtan visszahőköl. Elejti a labdát.

„Apukámnak.”

„De hiszen nincs ott senki.”

„Hazudsz. Ott van az apukám. Minden délután játszik velem.

„Minden délután?”

„Gonosz vagy!” – kiáltja a kislány. – „Anyu, anyu, egy ronda bácsi azt mondja, nekem nincs apukám!”

„Terikém”, kapja föl az asszony, és úgy szorítja magához, mintha a magzati létbe akarná visszaszorítani. „Ki mondta ezt neked?”

„Ott, az a bácsi!” – mutat riadtak a kislány a kerítés felé.

Az asszony fojtást érez. Rohan. A férfi arcában összeszűkül a száj, megremeg az ajak. Suta dallam száll fel a füttyszóból. Az ismerős, egymásnak szóló füttyszó. A nő fojtott sikolya alig hallik. Teste elerőtlenedik. A rácson átnyúló kéz tartja. Az arc, a mély, szürke szemtenger, a karmoló borosták. a leinasodott pofacsont, a bokasebes bakancs, a gebe borda, a derékkötő spárga, a kifakult, foltozott katonazsák halkán megszólal:

„Visszadobja. Minden délután visszadobja a labdát, kislányom!”

Aradi: Ez a kislány én voltam. És akkor megnémultam. Nem tudtam kimondani, hogy apu, apuka, apus, elrabolták tőlem az időt, amikor megtanulhattam volna. Élete végéig Öregnek hívtam. Csak így tudtam megszólítani. Erre ő mosolygott, de láttam az arcán a mosoly fájdalmát.

Faragó *(megrendülten nézi Aradit)*

Aradi: Nem is ez a nevem. Halála után árulta el nekem az anyám. Apám azt mondta neki: az ő nevével nincs jövőm. Anyám sem tudta, hogyan intézte el az Öreg, de valahogy Aradira változtatta a nevünket. Segédmunkás lett a konzervgyárban a vezérkari tiszt. Amikor felvételiztem a főiskolára, azt írtam be a jelentkezési lapra: apja foglalkozása segédmunkás. Csalás, hazugság? Pista...

biztosan emlékszel rá, az évfolyamtársam volt, Szalóky Pista azt írta be lelkipásztor apja helyett, hogy pásztor.

Faragó: Most meg én némulok meg. Szégyelljem magam, mert az én családom megúszta ezeket az időket.

Aradi (átöleli): Ugyan, drágám! Csodáltam anyámat, ahogyan egész életében szerette a férjét. Ahogyan várt rá... és utána is. Szép volt az a hűség, ahogyan szerették egymást. Én is ezt az érzést, ezt a hűséget kerestem...

Faragó: Ezért mentél el?

Aradi: Az Öreg halála után anyám egyre csak azt hajtogatta: „Menj el innen, menj el! Az első adandó alkalommal menj el, különben megfulladsz! Lehet, hogy másutt kevesebb jut neked, de legalább részese lehetsz annak, amiért élni érdemes” „És te, anyám?” „Ne törődj velem, én már megleszek, de te ne hagyd magad!” És mindig, mindig ezt ismételte, nem múlt el nap, hogy ne kellett volna meghallgatnom. Végül már azt gondoltam... néha úgy éreztem ezért, hogy gyűlölöm... Végül engedelmeskedtem.

Faragó: És átléptél a szerelmen...

Aradi: Ezért némultam meg azon az utolsó találkozáson. Mert nem tudtam... nem lehetett mit kimondani. És átléptem a színésznőn...

Faragó: Eszter tudja ezt?

Aradi: Nem, semmit nem tud. De minden benne van ebben a naplóban. Úgy rendelkeztem, hogy a halálom után kapja meg. Mert meg kell tudnia, egyszer meg kell tudnia...

7. kép

(Aradi és Kós – visszaút az időben)

Aradi: Fáztam az éjszaka. Pedig kellemes idő van. Hús-huszonöt fok napközben... Akkor tél volt. A forgatási szünetben elmentünk kirándulni, át a hegyen, de hiába vártuk, nem jött az autóbusz járat, hogy hazajussunk. Hamar sötétedett: az erdei úton két-három óra alatt visszaérhettünk volna, de féltünk,

hogy eltévedünk a friss havazásban, az országúton pedig legalább tizenöt kilométert kellett megtennünk. Olyan magasan állt már a hó, hogy befolyt a ruhánk alá. Fagyos lett a combom, fáj a derekam a hidegtől. Most is hallom, ahogyan ropogott a hó a lábunk alatt. Egyszer csak azt mondtad: száz kilométerre van a legközelebbi település. Pökhendi, gyűlölködő hangon, mintha azt gondoltad volna: most megfizetsz nekem. Csak nem tudom, miért. Erre hisztériázni kezdtem, arcodba vágtam a havat, és azt kiáltottam: gonosz vagy, gonosz vagy!

Kós: Én? Én vagyok a gonosz? A „pökhendi”, ahogyan mondod? És ha tényleg száz kilométer lenne? Akkor is ki kellene bírni. Ami nem öli meg az embert, az megerősíti.

Aradi (*riadtan*): Mi ez a mondat?

Kós: Nietzsche. (*lassan*) Ami nem öli meg az embert, az megerősíti... Szerettelek, és nem akartalak elveszíteni. A hirtelen támadt vágy... féltem, ha véget ér a forgatás, faképnél hagyysz. Elveszítettem az eszemet. Kapkodtam, utánad vágyakoztam, de csak azt éreztem, nem érlek el. Hiába szorítottam magamhoz a testedet, hiába olyan közel, aminél közelebb test már nem kerülhet a testhez, mégis kicsúsztál az ölelésemből, mint egy nyúlánk párdúc. Biztos voltál magadban, legyőztél. De én nem hagytam, bármire képes lettem volna, hogy ne csússz ki az ölelésemből.

Aradi (*visszaidézi a régi jelenetet, abban mondja*): Képes lennél megfagyni a hóban, végigdőlni a kietlen úton, és nevetnél, mint az ördög, nevetnél, mert még inkább magamra hagynál a haláloddal, ezért a halál öröm lenne neked... Itt hagyysz, itt hagyysz, képes vagy megtenni velem?... és a kékes fény a szemedben, ahogyan rám néztél; féltem tőled: most legyél magabiztos, na, most mutasd meg a tipegő női kényességedet. Szerettelek – és féltem tőled.

Kós: Félsz? Ugye, félsz? Mondd ki végre! Ha nem szólalsz meg, akkor is látom az arcodon a rettegést, nekem már nem számít, én már túljutottam a határon...

Aradi: Jaj, jaj, istenem, miért feküdtél le a hóba? Kelj föl, azonnal kelj föl! Mit képzelsz, kelj föl és járj! Nem hagyhatsz itt! Ezt nem teheted velem!

Kós (*hideg kacajjal*): „Ezt nem teheted velem!” Megint csak te; hogy én elpusztulok, az nem számít, de mi lesz veled? Ha most jönne valaki, és felvenne az autójába, itt hagynál engem, már nem lenne érdekes, hogy ez a szerencsétlen beleveszik a fagyba, hiszen te megmenekültél. (*lassan gyűlölködő gúnnyal*) No és ez a biblikus műveltség: kelj föl és járj! Még most, amikor meghalunk, akkor is képtelen vagy arra, hogy a saját szavaidat mondd. Hát mit szeretek benned, amikor gyűlölöm kell, gyűlölni téged! Gyáva vagy, gyáva vagy... menj csak, hagyj itt, végre megszabadulsz tőlem, és nekem is elegendő van belőled, a finnyás kisasszonyból. Menj, menj...! Takarodj, takarodj!

(Visszatérés a jelenbe.)

Aradi: Az istenért, értsd meg, fölemelvelek onnan.

Kós: Nem, Petra, erre te nem vagy képes. Nem a gyöngye erő, hanem az akaratod miatt. Mást akarsz te és más én. Anyám is azt mondta apunak, amióta az eszemet tudtam: ő csak jót akar nekem, mindig a legjobbat. És közben tönkrement bele az apám... hazudok! Belepusztult.

Aradi: Azt gondolod, te is miattam...?

Kós: Sokáig tartott, míg végre megértettem: apám azt hitte, anyám majd megváltja őt. „Fölemeli”, „kelj föl és járj”. Csakhogy tévedett, a legnagyobbat: a megváltót kereste benne a maga pogányságával. Itt akarta, ebben a nyomorult életben, hogy megváltsák. És éppen az a nő! De az életnek nincs olyan tartása, amelyre ráhagyatkozhatna, és belezuhant... a halálba. Ez volt a nagy csapda. A nők, a piéták, akik úgy tartják kezükben a férfit, mint Szűz Mária Krisztus testét. Mert nem ismerik az írást, csak a gesztust. Minden nő meg akarja váltani a férfit: ez is hozzátartozik rafinált szerepükhöz. A gyöngeség jele: ha másként nem, így kerülni a férfiak fölé.

Aradi: Miért gyűlölködsz? A régi indulat beszél belőled? Igen, a forgatás után elhagytalak. Ó, nem, csúnyán hangzó, hamis szó. Én már nem tudtalak elhagyni, ha el is menekültem.

Kós: Néhány nappal a havas éjszaka után meg akartál ölni. Csöngettem nálad, némán beengedtél, és máris eltűntél. Leültem a bőrhuzatú klubfotelba, előtött az érzés, ha azt kívánod, érted bármire képes vagyok... elhagyom a színpadot, kertész leszek, bokrokat ültetek és megmetszem a fákat, közben arra gondolok, amire akarok, szabadon, érted, szabadon, minden kétely nélkül veled... aztán megjelentél.

Aradi *(átveszi egykori magatartását, gúnyosan libben elő; megelevenedik a régi jelenet):* Szervusz.

Kós: Teréz!

Aradi *(tovább libben előle, a szekrényből üveget és poharat vesz elő, tölt magának, megissza, kacag):* És legalább jól szórakoztál?

Kós: Ne igyál, mi ez a féktelen...

Aradi *(mámorosan):* ... féktelen jókedv?

Kós: Mi van veled?

Aradi: Ó, micsoda szánalmas férfi. Nem érti. Az ártatlan: nem érti! Talán akkor sem értetted? Persze Zsuzsannát csak elkísérted, miközben ott voltam én... a feleségedről már nem is beszélve. „Elvégre főiskolai évfolyamtársam volt.” Az áldozatkész férfi: följánlja lovagias szolgálatait az ifjú hölgynek. „Ez pusztán udvariasság.” Szegény férfi. Nem tehetett mást.

Kós: Teréz, félreérted! Zsuzsa megkért...

Aradi: ... és te nem tudtál ellentmondani.

Kós: Minek kellett volna ellentmondanom?

Aradi: Odaáll eléd egy nő, akárki odakínálja magát, s te nem tudsz neki ellenállni! Gyönge vagy, szánalmasan gyönge. *(Aradi arca közben nedves lesz, elmaszatólódik az arcfestése, ez démoni tekintetet kölcsönöz neki)*

Kós: Képtelen föltételezés...!

Aradi: Védekezni! Ahhoz értesz. A gyönge férfi, aki csupa jóságból a nőknek kiszolgáltatót áldozat... És éppen vele.

Kós: Ugyan már, megkért, hogy kísérjem el...

Aradi: Nincs benned semmi tartás. Azt tehetnek veled a nők, amit akarnak.

Kós: Féltékennyé szeretne volna tenni a régi barátját...

Aradi: Igen? Féltékennyé! Mennyire megható történet!

(A poharat Kós felé hajítja, feje mellett, a falon csattan szét; kirohan a szobából, majd egy vadászfegyverrel tér vissza)

Aradi: Megöllek! Most megöllek.

Kós: Teréz, ne butáskodj!

Aradi: Még hogy én butáskodom? Nem, nagyon is komolyan gondolom.

Kós: De miért?

Aradi: Mert akkor itt fekszel a lábam előtt, mozdulatlanul. És már jöhet a feleséged vagy bármiféle Zsuzsika, nem vihetnek el téged. Akkor már úgysem kellesz nekik.

(céloz)

Kós: Ne! Ne!

Aradi *(vadul kacag):* Most persze félsz. Elfogott a gyávaság. Mint egy kutya, úgy nyüszítesz az életedért, bármire képes lennél, esküdnél égre-földre, csak hogy már késő.

Kós: Ártatlan vagyok!

Aradi: És én most lelövöm ezt az ártatlant. Tudod, mi vagy te? Gusztustalan, utolsó fráter. Aki eljártssza a szerencsétlen flótást: „Ó, én a kitagadott, a meg nem értett, az üldözött”. Nem kell tovább sopánkodnod, elegendő van belőled.

Kós: Teréz, ne butáskodj!

Aradi: Nincs más szavad, csak ez: Teréz, ne butáskodj! Teréz, ne butáskodj!

(lövés dörren, szándékosan félre céloz)

Aradi: A huszadik század olasz irodalmának történetét találtam el a vaktölténnyel. Kihullott belőle a legszebb novella: az ókortan professzora beleszeret a vízbe merült Aphrodité szoborba.

Kós: Szeretlek, Teri.

Aradi (*zokog, elfut*): Vondd vissza, kérlek, vondd vissza! Hát még most is meg akarsz alázni!

(Kós magára marad)

Kós: Lenni vagy nem lenni – az itt a kérdés. Az iskolában úgy tanultuk, ez a világirodalom legnagyobb töprengése. Csakhogy hamis a képlet, ha tetszetős is... „Lenni” – ehhez még van közünk, de „nem lenni” – már csak képzelgés. A létezőnek másként hangzik a kérdése: lenni, de hogyan? Az itt a kérdés. Istenem, hogyan legyek? Hogyan? Hogyan? Mert bizonyosságra vágyom: szeretném végre tudni! Megfeszít a bizonytalanság! Mást sem látok magam körül, csak bizonytalanságot. Miért nem adsz, uram, egyértelműséget nekem? Hogy a kétely ne sodorjon magával, ne csapjon a falhoz, mint a hullám a vizet a sziklának. Itt, uram, itt és most világosíts meg, ne vonszolj tovább a bizonytalanság hullámverésében.

8. kép

(Faragó a társalgóban. Egy fotelban ül, könyvet olvas. Érkezik Kós)

Kós: Egy kis zene, az talán szabaddá tesz. Szeretnék még élni, túllátni az ablakon, egyszer még... egyszer még lemenni a Duna-partra. Hogy megcsapja orromat a víz illata. Már azt gondoltam, vége. Minden befejeződött, de nem! *(Lázad a lelke)* Nem adom meg magam! Még valamit, még egyszer érezni, amit ott éreztem. Belerikoltani a habokba, hogy jó élni, semmi rendkívüli, egyszerűen csak élni, nézni a vizet, szemközt a távolban a hegyek ívét, hallani a hullámok loccsanását, a kavicsok sustorgását, nézni a felhők rohanását, és megelégedni azzal, hogy vagyok. Mindenestől, hogy vagyok... és... ne nevéssenek ki ezért, hogy valaki megfogja a kezem. *(Megszólalhat itt Gara György egykori, Kós fiatal korában divatos szám dallama, ő alatta mondja a szöveget)* Ha volna valaki, aki megfogná a kezem, és biztatóan visszanézne rám, én sokáig néznék a felkelő nap felé, és lehajtanám a fejem...

Faragó (*észreveszi*): Hogy érzed magad?

Kós: Köszönöm, jobban. Nincs lázam, lassan visszatér az erőm. Pedig már azt hittem...

Faragó: Ne gondoldj erre. Az idei járvány nem olyan veszélyes, mint az előző.

Kós: Nem akarok megfulladni. Levegőre vágyom, kinti levegőre, még valamit tenni, még valamire várni, még valamit remélni...

Faragó: Teri?

Kós: Nem értem.

Faragó: Ingerült vagy, kiegyensúlyozatlan, a betegségbe menekültél. Teri megjelenése miatt?

Kós: Nem tudom...

Faragó: Nyugodtan megmondhatod. Megállapodtunk az elején. Ebben a színházban, a mi színházunkban nem hazudunk.

Kós: A mi színházunkban? A mi életünkben?

Faragó: Segíteni szeretnék neked.

Kós: Nekem? Ugyan miben?

Faragó: Ne gondold, hogy rivalizálok Terivel.

Kós: Egy félhalott fölött két nő rivalizál. (*ironizál*) Drágáim, melyikük akar az özvegyem lenni?

Faragó: Ugyan, hagyd ezt abba. Bár jó jel, javulsz.

Kós: Javulok, hogy leküzdjem a vágyamat. Szeretnék még... valami szépet... hogy az élet még adjon egy érzést, amit...

Faragó: Amit...?

Kós: Amit talán még sosem éreztem, és amire azt mondom, boldogság, még ha kissé fáj is.

Faragó: Sajnálom, hogy én nem tudtam megadni neked ezt. Pedig szerettem volna.

Kós: Tudom, éreztem. Az én fogyatékoságom... hogy nem tudok szeretni...

Faragó: Ne, ne, ne vádold magad. Amig beteg voltál, sokat beszélgettem Terivel. Mesélt a gyerekkoráról, a családjáról. És volt egy mondata a szüleiről. Szép hűséggel szerették egymást. Akkor megértettem: ő is ezt a szép hűséget kereste... Te pedig nem bennem, hanem Teriben találtad meg ezt. Ne, ne, ne tiltakozz.

(Kós nem tiltakozik.)

És életedben első alkalommal nem te hagytad el a nőt, hanem ő téged. Ettől összetörtél, mert tőle remélted a szép hűséget – azt, amit Teri képes lett volna megadni.

Kós: Ne kínozz, kérlek, ne kínozz!

Faragó: Gábor, dehogyis kínozlak. Éppen, hogy azt szeretném, merj szabadon érezni. Legalább most, amikor már szabadok vagyunk, nincs mit titkolnunk. Nem véletlen, hogy Teri ideköltözött. Az igazság... meg akarja mutatni magát az igazság. Ha kell, kínnal, fájdalommal, de mégis az igazság örömeivel.

9. kép

(Aradi és Kós)

Kós: Ezt hallgasd meg! *(föltesz egy argentin tangót)* Argentína, tangó, rumba, szamba. Erre igazán lehet táncolni. Chataquela, nem tetszik? Régen mennyire szerettél táncolni. Fölkérnélek, de tudod, milyen falábú vagyok. Csetlem-botlom, elrontanám az egészet. Táncolj csak te, én meg nézlek.

(Teri mereven hallgatja a kiszűrődő zenét, nem mozdul)

Kós: Mi ez a dermedt hallgatás? Valami rosszat tettem?... Ahogyan mozdulat közben megperdül derekadon a ruhád. Na, gyerünk, Chataquela! Ne szégyelld magad! Hallgasd meg! *(visszamegy a szám elejére)*

(Teri kelleetlenül néhány suta mozdulattal próbálkozik)

Kós: Engedd el magad. Lazán, még lazábban, gyerünk, nyújtsd előre a lábad, egyenes derékkel vigyen a tested, úgy, mint egykor...

Aradi (*erőlködik még egy ideig, majd váratlanul felzokog*): Miért teszed ezt velem? Gonosz vagy! Azt hiszed, kiszolgáltatam magam neked? Azt gondolod, tehetsz velem, amit akarsz? Ha nem szóltál, ha nem voltál ott, akkor is rám vetődött az árnyékod. Mindig az jutott eszembe, te mit szólnál hozzá? Tetszik-e neked? Elég volt ebből. Elég, elég, elég! (*vált*) Torkig vagyok, érted, torkig vagyok a hülye kislány szereppel, a csinos lány, akit magad kénye-kedve szerint rángathatsz.

(Kós a zene hangjaiba menekül)

Aradi (*fanyar hangon*): Az egész világ hasonlóan működik. A körömrészelő a polcon, a borotválkozó-készülék balra fönt, a hajszárító oldalt, szemközt a fogkefe és a fogkrém. Csak nehogy másvalakinek a protézisét tedd a szájadba.

Kós: Nem szoktam tévedni. Életemben egyszer tévedtem.

Aradi (*figyel, majd rájön, hogy butaság; legyint*)

Kós (*kínosan erőltetve*): Egyszer tévedtem életemben, amikor azt hittem, hogy nincs igazam... Hülyeség... Tudod, mikor jöttem rá, hogy megöregedtem?

Aradi: Túl sokat foglalkozol magaddal.

Kós: Amióta a hírek közül egyedül az időjárás-jelentés érdekel. Gyerekként nem értettem a nagyapámat, aki időnként riadt csöndet parancsolt rádióhallgatás közben. Mit hallgat az öreg ilyen feszült figyelemmel? „Kedves hallgatóink. A következő huszonnégy órában derült, szép idő várható...”

Aradi: Fiatal voltam, nem szégyeltem kimondani, szép, és Azt hittem, azt reméltem, Amerikában – ha már így alakult – megtalálom, amiért, mint anyám mondta: élni érdemes. A szabadságért, de a sok nagyokos, az egykori lázadók becsaptak. Akiknek legnagyobb volt a hangjuk ezerkilencszázhatvannyolcvan, „szabadnak lenni, szabadnak lenni!”, azok ma megkopaszodott, konformista egyetemi tanárok.

Kós: Engem ők nem érdekelnek. Tudod, hogyan bánt el Kutyu az egyikkel?

Aradi: Kutyu?

Kós (*bosszankodva, amiért magyarázkodnia kell*): Kutyu, a színész. Jack, aki szerepel az Üvöltő ifjúság című kötetben, szóval kötésig hatvannyolcas, legalább is úgy hittem, tudod, Jack Nicklon, meghívást kapott az itteni egyetemre. Díszdoktorrá avatták. Este a sleppjével betért az egyetem presszójába. Kutyu Ballai Gézával – ne kérdezd, kicsoda, ő is egy színész, nagyon is jó színész volt – ott ült az egyik asztalnál. Már a második üveg vörös bor végén jártak, amikor észrevették Jack-et és a társaságát. (*ettől kezdve Kós eljátssza a dialógust*) Nézd, bámult oda Géza, csak nem magát Jack Nicklont látom ott. De, de, bódult Kutyu, ez a nagy hatvannyolcas baloldali szalonforradalmár, Jack Nicklon lesz. A vastag sörényű hatvannyolcas. Mindjárt pollúcióm támad, hogy kegyeskedett leereszkedni a közép-európaiak közé. De milyen kopasz... és mennyire kerek a szemüvege, tette hozzá Géza. No, és a nyakkendője! A konszolidált egyetemi tanár Amerikából. És milyen okos! Kutyu kissé ingatagon fölállt az asztaltól. Azt a mondatot azóta kisajátítottam magamnak. Jack éppen feszengett, hogy helyet találjon magának a tükörtojás-sárga, orra előtt lengő műanyag lámpabúra alatt. Hello, Jack, tántorgott oda Kutyu, te becsaptál bennünket, elárultad hatvannyolcat, hamis eszméket hirdettél, és a lámpabúrát a frissen avatott díszdoktor fejébe nyomta: All right, Jack.

Aradi: Ez nagyon jó! Amerikában még ma is mint valami szent tehenekre néznek az ilyen alakokra.

Kós: Hatvannyolc elszállt, hazugság volt. De mi hittünk benne, a fiatalságunkban. Hittünk valami tisztább világban! Azt gondoltuk...

Aradi (*szomorú lemondással*): Nem emlékszem, mire gondoltunk...

Kós: Hogy megtaláljuk, amit keresünk. Amit egymástól reméltünk.

Aradi: Egymástól... az élettől. Nem hazudni és nem félni. Ez a boldogság, ez lenne a szabadság... (*elérzékenyül*) Illúzió... miért, hogy ennyi maradt belőle?

Kós: Miért múlunk el? Miért nem marad meg a délután, amikor nagyanyám levette a széles edényt a tűzhelyről, és a sütőtök illata egészen betöltötte a konyhát? Az ablakon át a szederfát láttam, hó rajta és madarak, aztán a gőz befedte

az üvegtáblákat, odakint már megszürkült a délután, és nem hiányzott semmi. Miért nem állt meg akkor minden? Hogy ne mozdult volna soha semmi! Sem az értelem és semmiféle érzélem; amikor az akarat beleragad a percbé, és nem kell már semmi több, nem kell már semmi más; nem akarok semmire gondolni, nem akarok semmit érezni, elég, hogy élek! Ezt éreztem veled...

Aradi: Térj magadhoz! Azt gondolod, rám verheted az összes kínodat? Azt hiszed, én nem vagyok torkig mindennel? Igen, elmenekültem előled, mert állandóan a nyakamon éreztem a kezedet, fojtogattál, a lazaságoddal, a nemtörődömségeddel, a nagyvonalúságoddal, a benned lebegő hűtlenséggel, a ki nem mondott indulataiddal; most legalább kiabálsz, hadonászol, de akkor: „ugyan”, mint egy gáláns lovag, aki egyszerűen odébb áll. Odébb állni... ha megunod, odébb állni. Minden porcikád ezt sugallta. Így csak elfolysz; igyekszel mindenkinek megfelelni, érdektelen helyeken tartasz előadásokat, közben mekkora energiával készülsz rájuk. De csak azt látják, könnyedén teljesíted ezt is, azt is. Úgy gondolják, nem is olyan nagy teljesítmény, és nem becsülnék meg. Ne add magad olcsón.

Kós: Ne hazudj! Végre egyszer, legalább most! Ugye volt reményünk?

Aradi: Ne add magad olcsón... *(gúnyosan megismétli)*

Kós: Hát ez jó! Nagyon jó! Lapátolom a színpadról az eszméket, és közben minden széthullik. Szeretném összetartani, de nem megy... Amikor gyerek voltam, a faluban elnéztem a parasztasszonyokat, amint a kaszások után marokba szedték a levágott búzaszálakat. Olyan ügyesen, hogy nem maradt mögöttük elhagyott kalász. Aztán fogták, három szálból kötelet csavartak, és összefogták kévébe az egészet. Egyszerűen, erőlködés nélkül. Én meg hiába igyekszem, csak azt veszem észre, szétesik, széthullik bennem és körülöttem minden, és csak valami hiányt érzek, rettentő hiányt.

Aradi: A kévét kötő parasztasszonyok és közted van egy nagy különbség. Ők maguktól értetődően, természetes módon végezték a dolgukat, nem volt hiány köztük és a világ között. A dolgok egyértelműnek mutatkoztak. És tudod, mi a

hiány? A kételkedés. Túl sok a kételkedés. A pusztulás jele, és fölerősödik a hanyatlásban.

Kós: Teréz, tudunk-e még egymással kezdeni valamit?

Aradi: Hiába ismer a szív olyat, amire az értelem nem ad magyarázatot, ha hiányzik az erő. Mozdulatlanak érzem magam, merevnek, bénának... A nyakamon ezek a ráncok. Fürdés után annyira szerencsétlennek érzem magam. Semmi nem véd, semmi nem fed el; ott állok mezítelenül, és csak gyorsan, gyorsan, valamit magamra kapok, hogy a csúfságot elfedjem... és akkor még azt hiszem... ne, ne mondj semmit, ne tiltakozz...

(Kós nem tesz semmi ilyen gesztust)

Aradi: ...ne mondjad, hogy „te még mindig szép vagy, hiába a korod, minden ráncodon, minden foltodon, minden megereszkedett izmodon átüt a belőled áradó báj”; ó, a férfiak ezt akkor mondják, amikor elmúlt a szépség, de meg akarják magyarázni maguknak, amiben már nem hisznek. Hol van már, amikor nem kellett semmiféle szó, az élet lüktetett belőled felém, és jó volt elfogadni, semmit nem tenni, csak elfogadni; nem kellett ügyelnem, mit mutassak meg magamból, még természetes volt bennem az élet... a kétely!, hiányzott belőlem a kétely... Rövid időnk alatt nem beszéltünk talán annyit, mint most, és mégis, mindent tudtunk egymásról, mindent éreztünk... mindent tudtunk... majdnem mindent *(sírva elfordul)*

10. kép

(Faragó és Ester beszélgetnek Teri szobájában, belép Kós)

Kós: Nem zavarok?

Ester: Csinosítom édesanyám szobáját. Elhelyeztem néhány személyes holmiját, azt szeretném, hogy otthon érezze magát. Cecile megígérte, hogy nem hagyja egyedül.

Faragó (*Esterhez*): Örülök, hogy ideköltözött. Az emlékek, a közös vágyak, a színészet iránti szenvedély aligha vesz tudomást a múló időről. Elmúlhatnak évek, évtizedek, valami mégis megmarad. És ezt a valamit együtt öleljük körbe. Szeretném, ha Teréz is csatlakozna a játékunkhoz. Gáborral éppen arról beszéltünk, hogy itt is színpadon vagyunk: eljátsszuk az életünket. Ebben Terinek is szerep jut.

Kós: Szerep...? Olyan szerepet játszunk, amely megrezegteti a lelket. Elég öregek vagyunk már ahhoz, hogy megengedhessük magunknak az őszinteség luxusát. Mindig ezt kerestük... hogy megtaláltuk-e? Talán most sikerül.

Ester: Édesanyám arcán különös érzelmek vibrálnak. Nem is tudom, láttam-e valaha ehhez foghatót. Az az érzésem, debütálás előtt álló ifjú színésznő, aki izgatottan szorong a színfalak mögött; szorong a fellépés miatt, közben alig várja, hogy színpadra léphessen. Mintha megtalálná azt a szerepet, amelyre egész életében vágyott. Megtalálta a játékot.

Faragó: Játék... jól mondod, Ester. Játék... de olyan játék, amelynek valódi tétje van. A színész játéka a bőrére megy. Lehullik az álarc – a színpad akkor nem hazudik, ha megtagad minden álságosságot. A színész – ha kell – fölnyársalja ezért magát, minden áldozatot meghoz az őszinteségért. Ugye, Gábor?

(Faragó átöleli Estert.)

Faragó: Drágám, boldogságot hoztál nekem.

Kós: Színt... egész lényével színes világot varázsolt a lelkembe.

Ester (*naivan*): Nem tudom, mire gondolnak.

Faragó: A legnehezebb szerep jónak lenni. Éppen erről beszéltünk Gáborral. A rossz ezerféle arcával, rafinált formáival, színeivel és csábításával mutatja meg magát, mint valami izgató gazdagság – ezzel szemben a jó: egyszerűen csak jó. A legnehezebb jónak lenni, de a legszebb is.

Ester: Egészen zavarba hozol.

Faragó: Megbékélést hoztál... magam sem tudom, hogyan és miért, miben kellene megbékélnem önmagammal, csak azt érzem, valami kisimult bennem.

Talán a házasságunkból is megértettem valamit... hogy miért alakult Gáborral így.

Kós: Ebben a színes pokolban élünk – a fölemelkedés vágyával. A színész komédiázik, bohóc, hős, áruló és hűséges, szenved, neveltet és nevetséges – közben a könnye hull. Mert megérez valamit az elveszett paradicsomból.

Ester (*megfogja Kós kezét*): Köszönöm...

(*Kós nem érti*)

Ester: Köszönöm ezt a szót. Hányszor hallottam anyámtól: az elveszett paradicsom. Mindig azt mondta: ebben a drámában szeretne Mira lenni, aki a szépségét és a tisztaságát nyújtja oda. Reményt ad a férfinak.

Kós: Sarkadi drámája, az Elveszett paradicsom.

Ester: Sokáig Mirának szólítottam. De aztán egyszer, egészen váratlanul, ilyennek még soha nem láttam, rám kiáltott: ne nevezz többé Mirának!

Aradi (*belép*): Drágám, indulnunk kell a reptérre, nehogy lekésd a gépet.

(*Ester hosszan búcsúzik Faragótól és Kóstól, majd Faragó és Aradi el*)

Kós: Hát elmegy... nem, ez nem lehet... (*nyög*)

Ester: Köszönök mindent, amit elmondott az itteni életről, az édesanyámról. Jó hallani, hogy nagy színésznő lehetett volna, ha marad.

Kós: De hiszen még alig beszéltünk... Azt gondoltam, van még időnk... Csak így, ilyen hirtelen?

Aradi: Kikísérem a lányomat a repülőtérre.

(*Aradi és Ester indulnak.*)

Kós (*már egyedül, Ester után kap*): Ugye visszajön! Ugye...! Ester, hiszen még alig... Hát elment. Kiürült a ház. Elment a fiatalságával, a szépségével, eltávozott a remény... Kiürült a lelkem, fáj... Mit akartam? Mit reméltem? Bolond vagy! Meg akarod rabolni az időt? Nemsokára elmegyek, a világ talán észre sem veszi majd, és minden itt marad. Minden megy tovább, mintha nem is léteztem volna. És ti, emberek, boldogok lesztek és szenvedtek az életnek ebben a két karjában, éltek, de már nélkülem. Ki fog emlékezni rám? Vagy ez is csak hiú ábránd? Nem

kell, hogy emlékezzenek rám... De mégsem! Lázadok, hogy utolsó erőmig tartson meg valami az életnek. Egy kis öröm, még egy kis öröm...

(Tétován körülnéz Teréz szobájában. Észreveszi a naplót. Kézbe veszi, kinyitja, forgatja, majd az egyik lapnál megáll, olvassa, megdermed. Teréz hangján megszólal az olvasott szöveg)

Aradi: Mit tegyek, istenem, mit tegyek? Életem végéig titkolnom kell? Akkor nem követek el bűnt? Vagy azzal teszek jót, ha odaállok Gábor elé és azt mondom Esternek: Íme, az apád. Szeresd őt, szeresd, amennyire csak tudod. Mit tegyek, istenem, mit tegyek?

(Közben beúsznak és a végén leszakadnak a Manon Lescaut opera utolsó taktusai, miközben Kóst felfokozott, megrendült hangulatban látjuk)